ESZTERHÁZY KÁROLY KATOLIKUS EGYETEM
Neveléstudományi Doktori Iskola

DOKTORI (PHD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

Haág Zalán István

Oktatás és politika.
A szegedi felsőoktatási intézmények a forradalom és a kommunista megtorlás időszakában (1956–1958)

Témavezetők:

Dr. Szűts-Novák Rita adjunktus

Dr. habil. Somogyvári Lajos egyetemi docens

Eger, 2026

Tartalom

I. Bevezetés. A téma indoklása.....3

II. A kutatás célja, kutatói kérdések 5

III. A kutatás módszerei, forrásai, elméleti beágyazottság ,,,

Bevezetés. A téma indoklása

Az 1956-os forradalom a 20. századi magyar történelem egyik legfontosabb sarokpontja, melynek jelentősége jóval túlmutatott Magyarország határain. Az 1956-os forradalom nem következhetett volna be a nemzetközi helyzet változása nélkül, de szükséges volt hozzá a Rákosi-rendszer diktatúrájában összegyűlő társadalmi feszültségek robbanása is.

Noha 1956-ban már látható volt a rendszer erjedése, a forradalom felé a döntő lépést az egyetemisták tették meg. Közöttük is elsőként a szegediek, akik az egyetem bölcsészkarának Auditórium Maximumában összegyűlve fogalmazták meg azokat a követeléseiket, amelyek néhány nappal később az összegyetemi ifjúság, majd a magyar társadalom általános követeléseivé váltak.

A szabadságharcot ugyan szovjet segítséggel leverték és annak romjain megkezdődött a kommunista rendszer restaurációja a Kádár János nevével fémjelzett szovjetbarát bábkormány vezetésével, ám a forradalom kitörölhetetlen nyomot hagyott Magyarországon és hatása világszerte érezhető volt.

1989 előtt, legalábbis Magyarországon, a pártállam érdekeinek megfelelő – eredendően hamis, esetenként részigazságokat tartalmazó, de azokat is manipulatív módon tárgyaló – narratívák jellemezték a forradalomról zajló közbeszédet, kutatásokat és történeti tárgyú publikációkat is. A rendszerváltás után széles körben, a közbeszédben és tudományos életben is megkezdődött ezerkilencszázötvenhat át- és újraértékelése, illetve kutatása, és lehetővé vált, hogy az egykori résztvevők végre szabadon emlékezhessenek a forradalom és szabadságharc eseményeire. Ugyanakkor az új, az 1956-os történéseket a nemzeti függetlenség és demokrácia megteremtésére irányuló forradalmi folyamatként ábrázoló történeti munkák és közéleti megszólalások mellett az ötvenhatot ellenforradalomként definiáló vélemények marginalizálódtak és alig kaptak publicitást, miközben kétségkívül nem elhanyagolható mértékben ilyen narratívák is jelen voltak a magyar társadalomban – elsősorban az eseményeket átélt – (egykori) kommunista meggyőződésű személyek részéről. A rendszerváltást követő fontos fejlemény, hogy 1956 összességében az egyik leginkább kutatott témájává vált a hazai történetírásnak.

Ennek részeként megjelentek a forradalomban kiemelt szerepet játszó egyetemi-főiskolai ifjúsági mozgalmakkal kapcsolatos kutatások is, amelyek számos különböző forrásra támaszkodva mutatták be ezek történetét. Mindazonáltal a mai napig hiányzik egy átfogó igényű monografikus feldolgozása a témának.

A szegedi egyetemi-főiskolai mozgalmak, azok vezetőinek története már részben kutatott. Több egykori szereplő írásos visszaemlékezése is megjelent már, ami segíti a történészi

munkát.

Doktori dolgozatom alapját korábbi kutatásaim jelentik, ugyanakkor azokat jelentősen bővítettem. A disszertáció a forradalomhoz vezető előzmények ismertetése mellett bemutatja a forradalom és szabadságharc leverése után zajló megtorlásokkal párhuzamos, 1958-ig elhúzódó eseményeket, amelyek a szegedi egyetemi-főiskolai ifjúsági mozgalmak felszámolásához, átalakulásához és a KISZ monopolhelyzetbe kerüléséhez vezettek. Másrészt jelentős mértékben épít egykori szereplőkkel készített, korábban nem publikált interjúimban elhangzó megállapítások, narratívák beépítésére is. A disszertáció arra törekszik, hogy a szegedi egyetemi-főiskolai ifjúsági mozgalmak 1956 és 1958 közötti történetének eddigi legalaposabb áttekintését adja. Elemzi a történet részleteit, de a használt oral history módszere miatt tulajdonképpen egyfajta forrásközlésnek is tekinthető.

A disszertáció első fejezetében a kutatástörténeti előzményeket mutatom be, fókuszálva az forradalommal és az oktatási rendszerrel kapcsolatos, valamint a felsőoktatási ifjúsági mozgalmakat elemző kutatásokra. A doktori dolgozat második fejezetében a téma köztörténeti hátterét ismertetem. Ezután tekintem át az oktatási rendszer, kiemelten a felsőoktatás átalakulásának történetét, mivel ez jelenti a vizsgált téma közvetlen kontextusát. A disszertáció negyedik fejezetében néhány olyan elméleti megközelítést – kiemelten a narratív emlékezettel és a történeti emlékezettel kapcsolatban – mutatok be, amelyek segítenek értelmezi a kutatás eredményeit.

Rendkívül mozgalmas, izgalmas időszakot jelentenek tehát az 1956. október 23. és november 4. közötti periódus mellett az ezt megelőző hetek és az ezt követő hónapok eseményei, amelyek egy generáció életre szóló, meghatározó alapélményeivé váltak, hiszen az akkori fiatalok – ha csak napokra, hetekre is, de – joggal érezhették úgy, hogy saját kezükbe vették hazájuk sorsának irányítását. S ez az élmény a következő több mint három évtized fiatal értelmiségének nem adatott meg. Páratlan pillanat volt ez a hazai felsőoktatás történetében, hiszen az egyetemi–főiskolai ifjúság, és az őket támogató oktatók világtörténelmi jelentőségű események katalizátoraivá váltak. E folyamat – a világtörténelmi és nemzeti történeti jelentősége mellett – komoly hatást gyakorolt a hazai, benne a szegedi felsőoktatási intézmények működésére egyrészt az intézményekre vonatkozó tanulmányi, szociális, politikai követelések megfogalmazásával és érvényre juttatásával, másrészt közvetlen hatást gyakoroltak az intézményirányításra (hallgatói autonómia és érdekképviselet, illetve intézményi autonómia). Továbbá a forradalom és szabadságharc bukásával úgy személyi feltételekben, mint a politikai, tanulmányi, szociális és oktatásirányítás tekintetében is új korszak kezdődött, mely szakított ugyan a forradalom előtt és alatt megvalósított

változásokkal, ugyanakkor több dimenzióban változást jelentett az 1956 őszét megelőző korszakhoz képest is.

II. A kutatás célja, kutatói kérdések

A kutatás célja, hogy bemutassa, milyen okok és folyamatok vezettek a szegedi egyetemi–főiskolai hallgatóság 1956-os demokráciakísérletéig, mely a forradalom felé vezető út első lépése, ha úgy tetszik, a forradalom indítószikrája volt. Célja továbbá, hogy bemutassa a felsőoktatás résztvevőinek hangulatát, attitűdjét, mozgatórugóit és tevékenységét a forradalmat megelőző időszaktól az egyetemi fegyelmi eljárások időpontjáig, mely időszak magába foglalja a forradalmi MEFESZ megalakításának előzményeit, létrejöttét, újjáalakítását, megszűnését és a KISZ zászlóbontását, valamint kezdeti működését.

A kutatás további célja az egykori szereplők konstrukcióinak feltárása, illetve annak vizsgálata, hogyan jelenik meg az események láncolata (okok és következmények) az egyes emberek emlékezetében. A történeti emlékezet kutatása az emlékezetet egyéni rendszernek tekinti, de annak közösséghez kötöttségét is hangsúlyozza. A dolgozatban ezért 1956 kapcsán olyan fogalmak is bemutatásra kerülnek, mint a kollektív emlékezet, kulturális és kommunikatív emlékezet, vagy éppen a hideg és forró emlékezet különbsége.

A kutatás további célja volt, hogy minél több olyan egyetemi polgárt azonosítson névvel, státusszal és szankcióval, akik bizonyíthatóan valamilyen retorzióban részesültek a kommunista restaurációt követően, ötvenhatos szerepvállalásuk miatt.

Tekintettel a történeti és oktatástörténeti háttérre, valamint a témában végzett kutatások során korábban nem feltárt területekre, az alábbi kutatási kérdéseket fogalmaztam meg:

1. Milyen folyamatok tették a szegedi egyetemi–főiskolai ifjúságot az 1956-os forradalom egyik kezdeményező szereplőjévé?
2. Hogyan jött létre Szegeden a MEFESZ, és miben különbözött működése, legitimációja és önértelmezése a korábbi kommunista ifjúsági szervezettől?
3. Milyen szerepet játszott a szegedi egyetemi ifjúság – különösen a MEFESZ – az 1956-os forradalom helyi eseményeinek alakításában, és hogyan kapcsolódott ez az országos folyamatokhoz?
4. Milyen eszközökkel és milyen logika mentén számolta fel a kiépülő Kádár-rendszer a forradalmi egyetemi ifjúsági mozgalmakat Szegeden 1956 és 1958 között?

III. A kutatás módszerei, forrásai, elméleti beágyazottság

Doktori dolgozatom elsősorban hagyományos neveléstörténeti megközelítésű. Azonban fontosnak tartom, hogy az értekezés reflektáljon néhány olyan elméleti megközelítésre is, amelyek hasznosak lehetnek az eredmények értelmezésében.

Maga a neveléstörténet olyan sajátos helyzetű tudományterület, amelynek alakulását jelentősen befolyásolja kettős kötődése a neveléstudomány és a történettudomány irányába. Az általa használt elméleti megközelítések, módszerek és források, az általa vizsgált jelenségvilág közel áll mind a történettudományhoz, mind a neveléstudományhoz. Ugyanakkor a napjainkat jellemző multi-, inter- és transzdiszciplináris megközelítés miatt a neveléstörténet-írás egyre nyitottabb újabb társadalomtudományok, az általuk alkalmazott módszerek és elméleti megközelítések iránt. Az általam használt megközelítések is ilyen többes kötődésű elméletek.

A kutatás módszerei a (nevelés)történeti kutatásokban hagyományosnak mondható történeti dokumentumelemzés és az oral history voltak.

A kutatás során – a releváns szakirodalom áttekintése mellett – eredeti levéltári dokumentumokat, valamint korabeli sajtóterméket és egyéb primer forrásokat tárok fel és mutatok be. A dokumentum- és szövegelemzés módszerével létrejött eredményeket narratívakutatással egészítem ki, amelynek a hátterét és a forrásbázisát az elbeszélt történelem (oral history) módszertanával készült interjúk adják. A Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár iratai (XXXIII. fond 3. főcsoport 1–18. őrzési egység/1957. MSZMP Csongrád Megyei Bizottságának Archívuma.; XXVI. fond 3. főcsoport JATE Matematika és Természettudományi Kar Dékáni Hivatal iratai. Kari ülési jegyzőkönyvek. 1952–1957.) és az SZTE Szaklevéltára 10/N/30. BTK Kari Tanács jegyzőkönyvei 1956-57. dokumentumai adták leginkább a kutatások elsődleges forrásait. Ezek mellett áttekintem egyes sajtótermékek (*Délmagyarország, Szeged Népe, Szegedi Néplap, Egyetemi Lapok*, *Felsőoktatási Szemle*, *Hétfői Hírlap*, *A Jövő Mérnöke, Magyar Ifjúság*, *Magyar Nemzet*, *Népszabadság*, *Szabad Ifjúság*, *Szabad Nép*) korabeli számait. Mint már utaltam rá, a fentieke túl oral history interjúkat is készítettem egykori MEFESZ-, illetve KISZ-vezetőkkel, valamint -aktivistákkal, melyek relevánsabb részeit szervesen beépítettem a dolgozat szövegébe.

IV. A dolgozat eredményei

Doktori értekezésem célja a szegedi egyetemi és főiskolai ifjúsági mozgalmak történetének feldolgozása volt az 1956-os forradalom és szabadságharc, valamint az azt követő megtorlás és konszolidáció időszakában. A vizsgálat időhatárait egyrészt a forradalmat közvetlenül megelőző 1956-os események, másrészt a kommunista hatalom restaurációjának megszilárdulása, a demokratikusan, alulról szerveződő módon létrejött ifjúsági szervezetek utolsó maradványainak felszámolása, a megtorlások során az egyetemi polgárokkal szemben kiszabott (elsőfokú) büntetések, illetve egyéb szankciók meghozatala és a KISZ helyzetének stabilizálódása, vagyis 1958-as esztendő jelentették.

A kutatás abból az alapfeltevésből indult ki, hogy az 1956-os események nem értelmezhetők kizárólag politikai-történeti keretben, hanem szorosan összefonódnak az oktatási rendszer, különösen az egyetemek és főiskolák ötvenes években lezajlott radikális átalakításával, valamint az egyetemi ifjúság tapasztalataival és társadalmi helyzetével. Az 1956-tal kapcsolatos történetírás főbb irányainak és az oktatástörténeti kutatásoknak a bemutatása rávilágított arra, hogy miközben az 1956-os forradalom a magyar történetírás egyik leginkább feltárt témája, az oktatási rendszer és különösen az egyetemi és főiskolai ifjúság szerepe mindmáig részben feldolgozatlan terület maradt, különösen a forradalmat követő évek megtorlásának és konszolidációjának kontextusában

Az értekezés bemutatja a Rákosi-korszak politikai, társadalmi és oktatáspolitikai folyamatait. Az iskolarendszer államosítása, a felsőoktatás ideologikus átszervezése, a káderpolitika térnyerése és az oktatás szakmai szempontjainak háttérbe szorulása olyan feszültségeket hozott létre, amelyek közvetlenül hozzájárultak az egyetemi ifjúság elégedetlenségének kialakulásához. A dolgozat egyik megállapítása, hogy az 1956-os hallgatói mozgalmak és az általuk megfogalmazott követelések nem egyszerűen spontán reakciók voltak az 1956-os politikai eseményekre, hanem mélyen gyökereztek a korszak társadalmi és felsőoktatási feszültségeiben.

A kutatás fő részét a szegedi egyetemi és főiskolai ifjúsági mozgalmak történetének részletes, kronologikus feldolgozása adta. A disszertáció bemutatja az ötvenes évek elejének hallgatói szervezeteit, majd részletesen elemezte a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) megalakulásának előzményeit, körülményeit és programját. A forradalom folyamán a szegedi egyetemi és főiskolai ifjúság döntő szerepet játszott az eseményekben. Az értekezés egyik újdonsága, hogy a vizsgálat időhatárát nem a forradalom leverésénél jelölte ki, hanem részletesen elemezte az azt követő időszakot is. A forradalom utáni időszakot

elemző fejezetek bemutatják az MSZMP ifjúságpolitikájának kialakulását, a KISZ létrehozását, valamint a szegedi felsőoktatási intézményekben zajló folyamatokat 1956 novembere és 1958 nyara között.

A kutatás egyik legfontosabb eredménye, hogy – építve a korábbi hasonló listákra és saját kutatásom eredményeire – sikerült a forradalmat követő megtorlások áldozatainak eddigi legteljesebb listáját összeállítani. Disszertációm I. mellékletében ezt a listát mutatom be. A vizsgált időszakban számos oktató és hallgató ellen folyt fegyelmi eljárás. Közülük 22 főt jogerősen szabadságvesztésre ítéltek, további legalább 12 személy pedig hosszabb-rövidebb időre börtönbe került jogerős ítélet nélkül. A megtorlástól tartva, illetve annak következtében többen az egyetem vagy az ország elhagyására kényszerültek. A megtorlás kiterjedtségét jól mutatja, hogy legalább 261, névvel azonosítható egyetemi polgárt sújtottak valamilyen szankcióval. A dolgozat egyik tudományos eredménye az ő listájuk összeállítása és közzététele.

Úgy vélem, a disszertáció hozzájárul a magyar történet- és neveléstörténet-íráshoz azzal, hogy egy eddig részben feltáratlan területet dolgozott fel új források segítségével. Eredményei remélhetőleg hozzájárulhatnak a szegedi felsőoktatás történetének jobb megértéséhez és árnyalhatják az 1956-os forradalomról és a korai Kádár-korszakról a történetírásban és a neveléstörténet-írásban kialakult képet.

V. Kutatói válaszok

A kutatási kérdésekre az alábbi összefoglaló válaszok adhatók.

1. Milyen strukturális és oktatáspolitikai folyamatok tették a szegedi egyetemi–főiskolai ifjúságot az 1956-os forradalom egyik kezdeményező szereplőjévé?

A kutatás eredményei szerint a szegedi hallgatók fellépése nem egyetlen okra vezethető vissza, hanem többrétegű folyamatok eredménye. Az egyik ilyen a felsőoktatás átalakítása volt. A szovjet mintára végbement átszervezés jelentős változásokat okozott a szegedi felsőoktatásban is. Megtörtént az egységes egyetem feldarabolása, a Szegedi Orvostudományi Egyetem létrehozása. A pártirányítás kiépítése gyakorlatilag megszüntette az egyetemi autonómiát, a vezetők szabad választását a Párt által jóváhagyott kinevezések váltották fel, az érdemi döntések pedig a Tanulmányi Osztályokhoz és a pártszervezetekhez kerültek. A változások a korabeli vélekedés szerint rontották a képzés színvonalát. Ezek a tapasztalatok

közvetlenül visszaköszönnek a szegedi követelésekben. A MEFESZ október 20-i programja az általános politikai, oktatási és szociális követelések mellett az egyetemi autonómia megteremtésének igényét is tartalmazta. Ez megjelent a később megfogalmazott országos követelésekben is.

Az 1956-ban fellépő hallgatói mozgalom előzményeit részben a két világháború közötti, illetve háború utáni diákegyesületek továbbélő emlékezete, részben a Rákosi-korszakkal szembeni komoly ellenérzések jelentették. A Sztálin halála és Nagy Imre hatalomra kerülése (1953) utáni enyhülés némileg nagyobb teret engedett a mozgalmi tevékenyégeknek. A közvetlen előzmények közé sorolható a politika és a közélet forrongása 1956 nyarán és őszén, valamint ezzel párhuzamosan a kommunista ifjúsági szervezet (DISZ) folyamatos hitelvesztése.

2. Hogyan jött létre Szegeden a MEFESZ, és miben különbözött a korábbi kommunista ifjúsági szervezetektől?

A dolgozat részletesen bemutatta, hogy a szeged MEFESZ létrejötte néhány nap alatt, de tudatos szervezőmunka eredményeként történt. A korábbi kommunista ifjúsági szervezetektől, elsősorban a DISZ-től a MEFESZ három szempontból különbözött. Először is, míg a DISZ felülről szervezve, központi döntéssel jött létre, a MEFESZ alulról szerveződött, és a pártállami ifjúsági szervezeti monopóliumot törte meg. Másodszor: legitimációját nem a Párttól vagy az államtól, hanem a hallgatói közösségtől nyerte, és munkájában következetesen törekedett a demokratikus elvek alkalmazására. Harmadszor: önértelmezése szerint független volt a DISZ-től, a Párttól és a kormánytól.

A dolgozat arra is rámutatott, hogy a MEFESZ létrejötte nem a negyvenes évek hasonló nevű szervezeteinek újjáalakulását jelentette, a diákszervezetet az egyetemi–főiskolai hallgatók teljesen más kontextusban és céllal hozták létre.

3. Milyen szerepet játszott a szegedi egyetemi ifjúság az 1956-os forradalom helyi és országos eseményeiben?

A forradalom előtt a szegedi egyetemi és főiskolai hallgatók végig kezdeményező szerepet játszottak a helyi (és országos) események alakításában. A forradalom idején is többüket ott találjuk az események élvonalában. A hallgatók képviselői részt vettek a Szeged Városi Munkástanács Ideiglenes Intéző Bizottságának, majd a Forradalmi Nemzeti Bizottságnak a

munkájában. Az egyetemi nemzetőrség zászlóalja pedig rendfenntartó feladatokat látott el a városban. Szegeden a DISZ megszűnése után a MEFESZ az egyetlen számottevő ifjúsági szervezetté vált, amely a középiskolákban és az üzemekben is szervezkedett.

A MEFESZ országos hatása a diákkövetelések becsatornázásában és terjesztésében nagyon jól megfigyelhető. A MEFESZ küldöttei az ország felsőoktatási intézményeiben személyesen ismertették meg a hallgatókkal a szegedi követeléseket. A Szabad Európa Rádió is beszámolt az eseményekről. Az október 22-ei budapesti műegyetemi gyűlés, amely kimondta a MEFESZ-hez történő csatlakozást, a szegedi pontokkal egybecsengő követeléseket fogadott el, és itt vetődött fel az október 23-ai, végül forradalomba torkolló tüntetés ötlete is. A szegedi követelések jelentős része a forradalom napjaiban valósággá vált. Mindez árnyalja az 1956-os események kizárólagos Budapest-központú értelmezését. A szegedi hallgatók tették meg az első lépést a forradalomhoz vezető úton, ők pattintották ki a szikrát, majd a budapesti hallgatók gyújtották meg a forradalom lángját. A szabadságharc során, illetve a forradalom pár napos győzelme idején ugyanakkor a vezető szerep már nem az egyetemi-főiskolai hallgatóké, nem a MEFESZ-é. A halálozási statisztikák is azt mutatják: a fegyveres harcokban elsősorban a fizikai dolgozók és a fiatal munkások vettek részt (az egyetemisták pedig inkább a korai követelések megfogalmazásával és szervező munkájukkal játszottak meghatározó szerepet a forradalmi eseménysorozat elején).

4. Milyen eszközökkel és milyen folyamat során számolta fel a Kádár-rendszer a szegedi forradalmi ifjúsági mozgalmakat 1956 és 1958 között?

A felszámolás nem egyetlen lépésben, hanem elhúzódó, több szakaszból álló folyamatban ment végbe, amelynek logikája a megtorlás, a szervezeti átvétel és a kiválasztott csoportok megnyerésének párhuzamos alkalmazása volt. Az új „munkás-paraszt" kormány bizalmatlan volt a MEFESZ-szel szemben, de a szervezetet nem számolta fel azonnal. Azt a célt tűzték ki, hogy a MEFESZ-t depolitizálják és pártirányítás alatt álló szervezetté alakítsák. A MEFESZ országos vezetésében az új hatalomhoz lojális kommunista hallgatók – a pártszervezetek tudatos munkájával és támogatásával –, háttérben a folyamatos letartóztatásokkal, fokozatosan átvették az irányítást. A szegedi egyetemen 1957 márciusában zászlót bontott a KISZ, melyet követően a Pedagógiai Főiskolán és az Orvostudományi Egyetemen is létrejött egy-egy KISZ-szervezet.

Az 1957/58-as tanévre a MEFESZ megszűnt, és a KISZ a magyar felsőoktatásban működő egyetlen legális ifjúsági szervezet lett. A MEFESZ megszűnése és a KISZ megalakulása az

ifjúsági szervezeti élet átalakulásával is járt. A KISZ kulturális és sportprogramokat szervezett és befolyása volt az egyetemi és főiskolai élet számos területére, így az diákotthoni helyek elosztására vagy éppen az ösztöndíjak megállapítására. A KISZ a DISZ-nél kifinomultabb, áttételesebb módszerekkel működött, de nem vitte tovább a MEFESZ autonóm és demokratikus gyakorlatát.

Az új hatalom azonban nem csupán adminisztratív eszközökkel törekedett a MEFESZ felszámolására, hanem ezzel párhuzamosan a nyomásgyakorlás formális és informális eszközeit is alkalmazta. A karhatalom rendszeresen zaklatta a hallgatókat, házkutatásokat tartott, a MEFESZ-vezetőket és az ellenállókat letartóztatták, egyetemi vezetőket – Perbíró Józsefet és Baróti Dezsőt – pedig koncepciós eljárásban ítéltek el. A megtorlás elől sokan külföldre távoztak.

VI. További kutatási lehetőségek

A kutatás, miközben számos kérdést megválaszolt, szegedi fókusza miatt jónéhány témát nem érintett. Ezek jelenthetik a kutatás folytatásának lehetőségét. A teljesség igénye nélkül kiemelek néhány felvethető további kutatási kérdést.

Felmerülhet, hogy mennyiben tekinthető a szegedi egyetemi ifjúsági mozgalmak fejlődése tipikusnak vagy éppen kivételesnek más vidéki felsőoktatási központokhoz képest. Az értekezés a szegedi felsőoktatásra fókuszál, ezért jelenleg nem tér ki más egyetemek helyzetére. Szintén felvethető, hogy vajon a megtorlás gyakorlata azonos forgatókönyv szerint zajlott-e, vagy a különböző felsőoktatási intézményekben eltéréseket mutatott-e. Ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásához azonban még számos alapkutatás hiányzik. Szintén izgalmas lenne annak feltárása, hogy a szegedi forradalmi ifjúsági mozgalmak vezetőinek és résztvevőinek társadalmi háttere hogyan befolyásolta forradalmi szerepvállalásukat. Ez azért is felvethető, mert ahogyan arra a dolgozatban rámutatok, a Rákosi-rendszer határozottan törekedett a mobilitás új csatornáinak kiépítésére és az új, rendszerhű értelmiség kinevelésére. Elsőre paradoxonnak tűnhet, hogy azon egyetem ifjúság lázadt fel a rendszer ellen, amely a továbbtanulási esélyeit – legalábbis statisztikai értelemben – éppen magának a rendszernek köszönhette. Az értekezés a nyílt ellenállás felszámolásáig és a KISZ monopolhelyzetbe kerüléséig vizsgálta a szegedi felsőoktatási mozgalmak helyzetét. Ezzel együtt érdekes lenne látni, hogy fennmaradtak-e az ellenállás kevésbé nyílt, rejtett gyakorlatai a szegedi felsőoktatásban. És végül további lehetőségként merül fel annak kutatása, hogyan alakult a

szegedi egyetemi ifjúság 1956-os szerepének és mozgalmainak megítélése a Kádár-korszakban és a rendszerváltás után.

VII. Az értekezés témaköréhez tartozó saját publikációk

A disszertáció témakörében az alábbi tudományos publikációim jelentek meg.

Haág Zalán István (2007): *Ifjúsági mozgalmak a szegedi felsőoktatási intézményekben 1957-1960.* In: Döbör, András; Kiss, Gábor Ferenc; Zakar, Péter (szerk.) Az 1956-os magyar szabadságharc és utóélete (1956-1990). Belvedere Meridionale, Szeged, 56-70.

Haág Zalán István (2017): „Magam előtt látom a rémült arcokat…": 1956. október 26., Szeged. *Belvedere Meridionale*, **29**. 1. sz. 127-130. doi: 10.14232/belv.2017.1.12

Haág Zalán István (2020): *Ifjúsági mozgalmak a szegedi felsőoktatásban az 1956-os forradalom előtt, alatt, után.* Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ – Emlékpont, Hódmezővásárhely.

Haág Zalán István (2025): Társadalmi mobilitás és felsőoktatás az 1950-es években. Opus et Educatio: Munka és Nevelés, **12.** 4. sz. 470-477. doi: 10.3311/ope.42424